

De mannen van 1831

Onder deze titel zal getracht worden een beeld te schetsen van de uniformering van de mobiele schutterij en de vrijwillige jagerkorpsen tijdens de bewogen dagen, nu 150 jaar geleden.

Men zal zich wellicht afvragen waarom nu juist de aandacht moet vallen op deze korpsen, die in feite uit gewapende burgers bestonden. Zijn zij in voldoende mate representatief voor het Nederlandse leger van toen?

Het antwoord op deze vraag moet positief uitvallen. Immers van het tijdens de periode van 1813 tot 1830 opgebouwde kader-leger was na de gebeurtenissen van het najaar van 1830 niet veel overgebleven. Door verliezen en vooral door de desertie van Zuid-Nederlandse militairen was het beschikbare mobiele leger ineengeschrompeld tot minder dan 1/3 van de oorspronkelijke sterkte.

Om de gaten te vullen had de Koning een oproep tot vrijwillige dienstneming tot de Noordnederlandse bevolking gericht en zowel de dienstdoende schutterij uit de grotere steden als de z.g. 'rustende' van het platteland mobiel verklaard.

Voor het eerst in onze geschiedenis werd nu een volksleger ter verdediging van onze grenzen opgeroepen.

Het gevolg was, dat ongeveer de helft van het aantal bataljons infanterie van het veldleger in 1831 uit schutterij bestond, terwijl in de grensvestingen nog een elftal bataljons schutters en 10 compagnieën artillerie-schutterij gelegerd waren.

De vrijwillige jagers waren weliswaar veel geringer in getalsterkte, maar uit een zuiver uniformkundig oogpunt waren zij zeer interessant.

Omdat zij voor een groot deel hun kleding en uitrusting uit eigen middelen moesten bekostigen, kregen de commandanten van verschillende vrijwillige jagerkorpsen de gelegenheid om hun eigen inzichten ten aanzien van uniformen en uitrusting te volgen. Niet gebonden aan bestaande voorschriften, waren zij in dat opzicht hun tijd ver vooruit.

Doch daarover later. Eerst zal de mobiele schutterij, stammend uit een reeds bestaande organisatie, behandeld worden.

Dienstdoende en rustende schutterijen

De eerste wet op de schutterijen van 27 februari 1815 maakte reeds een onderscheid tussen de dienstdoende of stedelijke schutterij en de rustende schutterij ten plattelande. Dit onderscheid bleef gehandhaafd in de tweede wet op de schutterij van 11 april 1827, die voor het gehele Koninkrijk zou gelden.

Wat betreft de uniformering van de schutterijen was de toestand in de eerste jaren na de vestiging van het Koninkrijk nog vrij verward. De voorschriften waren vrij vaag gesteld en in details was de kleding en uitrusting in elke stad verschillend. De rustende schutterij behoefde voorlopig niet geuniformeerd te worden. Alleen de officieren waren verplicht een uniform te dragen, die gelijk was aan die van hun collega's bij de dienstdoende schutterij.

Na de aanneming van de tweede wet van 1827 kwam er een meer uitgebreid uniformvoorschrift tot stand, dat op 5 april 1828 van kracht werd voor het gehele land.

De kleding bestond uit een donkerblauwe rok met lange panden; kraag en opslagen van dezelfde stof als de rok. Op de borst een dubbele overslag met twee rijen van 8 witmetalenen knopen; witte biezen om kraag, opslagen, panden en zakkleppen. Aan beide zijden van de kraag een roodlakens patje; de opslagen met rode gulpen, gesloten door middel van 3 kleine uniformknopen.

Deze knopen waren een weinig bol, met een rand en met in het midden een z.g. stedenkroon, die soms nog voorzien was van de naam van de stad.

De broek was donkerblauw met brede witte galons op de zijnaden. Hierbij werden grijze slobkousen voorgeschreven, doch deze werden reeds in september 1828 gewijzigd in zwarte. De schako was van hetzelfde model als voor de troepen te voet van het leger, de van boven brede, vrij lage schako, die al spoedig de bijnaam van 'haringtonnetje' kreeg. Het garnituur bestond uit een oranje cocarde met metalen lis en knoop, stormbanden met metalen schubben (de 'haringen') en een schakoplaat in de vorm van een achtpuntige ster met het Rijkswapen in het midden.

Al deze metalen onderdelen waren van wit metaal. Boven op de schako nog een bolvormige pompon van witte wol en voor grote tenue daarop een rood paardenharen pluimpje of 'vlam'. De flankeurs van de eerste compagnie van elk bataljon werden onderscheiden door een rode bal met dito vlam en door rode wings op de schouders.

De tamboers droegen witte zwaluwnesten met driekleurige galons en franje op de schouders. Verder waren kraag en opslagen, benevens de zijnaden van de pantalon bezet met hetzelfde driekleurige galon. Ten slotte bevonden zich op de rug nog een tweetal chevron-achtige versieringen, die eindigden in driekleurige kwastjes, boven de tailleknopen.

De officieren droegen dezelfde uniform als de troep, maar van fijner kwaliteit laken, zilveren epauletten volgens rang, zilveren knopen en zilver garnituur op de schako. De vlam op de schako was gevat in een z.g. tulp van zilver en werd halverwege bijeengehouden door een zilveren ring. De hoofdofficieren en hun adjudanten droegen in grote tenue een staande pluim van witte vautourveren met rode top.

Op papier ziet dit er nogal fraai uit, maar was dit alles in de herfst van 1830 al tot uitvoering gekomen?

In de grote steden vermoedelijk wel. Een goed geüniformeerde schutterij was als het ware een visitekaartje voor de stedelijke overheid. De voorschriften lieten bovendien nog voldoende ruimte over om de stedelijke schutterij nog uit te breiden met een indrukwekkend uitgedoste tamboer-majoor en met een niet minder fraai gekleed muziekkorps.

De beschrijving van de uniformen van deze lieden zou echter te ver voeren. Het is beter onze aandacht te wijden aan hetgeen er nog geschieden moest om de brave schutters uit te rusten voor de dienst te velde.

Volgens een order van 14 november zou de kleding van de mobiele, dienstdoende schutterij behalve uit de hierboven beschreven uniformstukken bestaan uit een kapotjas, 1 kwartiermuts, 2 hemden, 2 onderbroeken, 2 paar wollen sokken, 2 paar schoenen, 1 lakense halsdas met gesp, 1 paar wollen handschoenen en een wollen slaapmuts.

Aan wapens en leerwerk moest de man voorzien zijn van een geweer met bajonet, een patroentas met bandelier en een sabel- of bajonetskoppel.

De ten uitvoer brenging van deze bepalingen bracht talloze moeilijkheden met zich mede. Er moest tijdens de herfst en winter van 1830-31 als het ware een geheel nieuw leger gekleed en uitgerust worden.

De inhoud van de magazijnen in de zuidelijke provincies was voor ons verloren gegaan en hetgeen er benoorden de grote rivieren in voorraad was, bleek bij lange na niet toereikend te zijn voor de behoefte. De aanmaak van nieuwe kleding- en uitrustingsstukken vergde tijd. Te

meer, omdat vrijwel alles in kleine bedrijven en meest met de hand vervaardigd moest worden.

Voor de mobiel gemaakte plattelands-schutterij, die tot op het ogenblik van hun mobielmaking nog niet geüniformeerd was, moest op grote schaal geïmproviseerd worden. Zo zouden zij voorlopig dan ook geen rok ontvangen, maar alleen een mouwvest, een kapotjas en een kwartiermuts. Om binnen afzienbare tijd een voldoende aantal schako's van het voorgeschreven model aan te maken, was vrijwel onmogelijk.

Daarom gaf de generaal Baron Tindal aan de hoedenfabrikant des Konings, J. Leenaerts te Utrecht, de opdracht om onverwijld een schako te ontwerpen, bestand tegen sabelhouwen en tegen regen, die in korte tijd in grote getale geleverd kon worden. Reeds de volgende morgen ontving de generaal een model, vervaardigd van zwaar karton met een overtrek van gewast linnen en van binnen met een ring en kruis van zwaar ijzerdraad voorzien. Toen dit model genade in de ogen van de generaal had kunnen vinden, werden een aantal van deze schako's als standmodel gemaakt voor het Departement van oorlog. Naar deze standmodellen werden nu duizenden stuks aangemaakt, waarmee de plattelands-schutters en de juist opgekomen miliciens voorzien werden. Dit gaf al spoedig aan de plattelanders de bijnaam 'hoedjes van papier'.

De kapotjassen, die aan deze categorie schutters uitgereikt werden, waren waarschijnlijk nog van het oude model, met stoffen knopen. Ook hierdoor voelden zij zich bij hun kameraden uit de stad achtergesteld. Waar het maar enigszins mogelijk was, schaften zij zich op eigen kosten metalen uniformknopen aan.

Ook in een derde opzicht voelden zij zich te kort gedaan. Zij kregen nl. uit de magazijnen patroontassen met bandelieren van engelse makelij, die oorspronkelijk gedragen waren door de landmilitie van 1814. Deze hadden nu aan de bandelier een zg. broek, waarin de bajonetschede gedragen werd.

Om nu ook op volwaardige infanteristen, met gekruist leerwerk, te lijken, naaiden de plattelanders repen karton in de band van hun broodzak en maakten deze met pijpjaerde fraai wit.

Ondanks alle inspanning van de zijde van het Departement van Oorlog verliep de aflevering van de nodige uitrustingsstukken vaak heel moeizaam en traag. Die indruk krijgt men uit brieven en dagboeken van de gemobiliseerden. Zo ontbraken op 27 april 1831, toen het 2e bataljon van de Utrechtse mobiele schutterij naar het leger in Brabant vertrok, nog de nodige ransels omdat 250 van de ontvangen exemplaren afgekeurd moesten worden, omdat zij te veel afweken van het aangenomen model.

Ook was de hoeveelheid donkergrijs laken ontoereikend voor de fabricage van kapotjassen en broeken. Zo ontving de 1e Afdeeling Utrechtse Schutterij op 10 april 1831 nog een hoeveelheid lichtgrijs laken voor bovengenoemd doel.

Ook de manier waarop verschillende kledingstukken in der haast gemaakt waren, liet veel te wensen over.

Bij een inspectie moest de majoor van het 1e bataljon van de 2e Afdeeling Noordhollandsche Schutterij dan ook rapporteren dat 'de stoffage en bewerking der mouwvesten zeer slegt is, different soort van laken en couleur, tot zelfs aan één en hetzelfde vest, slegt genaaid en alles niet uniform gesneden'.

Bij de zeeuwse bataljons heerste op 30 maart nog een nijpend gebrek aan schako's. Ondanks dit alles maakten de schutterijbataljons nog een goede indruk tijdens de grote wapenschouwingen, die aan de 10-daagse veldtocht voorafgingen. Dank zij het organisatietalent en de niet aflatende ijver van Prins Frederik en van de Directeur-generaal van Oorlog D. J. de Eerens was in ongeveer 10 maanden tijd een redelijk bruikbaar nieuw leger gevormd.

Na de veldtocht werden langzamerhand vele verbeteringen in de kleding en uitrusting van de schutterijen aangebracht.

Zo kregen de onderofficieren en tamboers van de mobiele rustende schutterij ook rokken volgens de voorschriften.

Ook werd o.a. op 30 juni 1832 bepaald, dat de bataljons mobiele schutterij sappeurs zouden krijgen, net als bij die van de nationale infanterie. Zij werden op dezelfde wijze uitgerust en onderscheiden als die van de infanterie, d.w.z. zij ontvingen de kolbak, een schootsvel, rode wings en op de mouwen het embleem van de gekruiste bijltjes met kroon. In sommige gevallen schijnt het niet mogelijk geweest te zijn om voor de sappeurs de zo fel begeerde kolbak te verstrekken. Een prentje uit de bekende serie van Houtman toont tenminste een sappeur met de gewone schako waarop een rode bal met witte vlam prijkt.

De officieren zouden volgens een order van 12 december 1830 overrokken en pantalons moeten dragen van dezelfde donkergrijze kleur als de troep. Wanneer echter reeds donkerblauwe jassen en pantalons in gebruik waren, mochten deze afgedragen worden. Ten slotte werd dan ook in 1832 bepaald, dat overrok en pantalon voor de officieren blauw moesten zijn.

Gedurende de dienst in de kantonnementen in Brabant schijnt dan ook alles door elkaar gedragen te zijn. Vooral was dit het geval met de kwartiermutsen. Het officiële model had een brede platte bol, hetgeen uiterst onpraktisch was, aangezien deze muts bij regenweer als een dweil over het hoofd hing. Men volgde daarom al spoedig de mode, die in het franse leger heerst en waar de zg. 'casquette d'Afrique' in zwang was gekomen.

Vooral toen zelfs de generaal Bernard, Hertog van Saksen Weimar een dergelijke pet ging dragen, volgden vele officieren - en vooral die van de schutterij en van de vrijwillige jagerkorpsen - zijn voorbeeld.

De 2e luitenant van de Utrechtse schutterij, P. van Loon, heeft talrijke schetsen gemaakt tijdens zijn dienst in Noord-Brabant. Hieronder zijn er vele, die de verschillende variaties in de vorm van de kwartiermuts uitstekend weergeven.

Nu nog een enkel woord over de Artillerie-schutterij.

Deze was weliswaar niet bij het mobiele leger ingedeeld, maar maakte een niet te verwaarlozen deel uit van de bezetting van de grensvestingen.

Deze artillerie-schutters waren gekleed als de dienstdoende schutterij, alleen met dit verschil, dat de biesen op de rok rood waren in plaats van wit. De rode schouderlappen waren versierd met witmetalen granaten en eindigden in rode wings.

De schako was op dezelfde wijze uitgemonsterd als die van de Artillerie te Voet, maar de gekruiste kanonnen, de kroon, enz. van wit metaal. Verder een rode bal en zwarte vlam zoals bij de Artillerie te Voet. Ook de bewapening was dezelfde als bij bovengenoemd legeronderdeel.

En nu de vrijwillige jagers . .

Zoals reeds in de inleiding van dit artikel is opgemerkt lagen de zaken ten aanzien van de uniformering hier geheel anders. Men had hier te maken met nieuw opgerichte korpsen, die dus niet gebonden waren aan bestaande kledingvoorschriften. Hoogstens gebood de traditie om de kleur groen voor de uniformen te kiezen.

Een deel van de in de laatste maanden van 1830 opgerichte vrijwillige korpsen koos een uniform, die in grote trekken vrijwel gelijk was aan die van de bestaande legeronderdelen.

Andere echter werden gekleed naar de inzichten en smaak van hun commandanten, waardoor zij vaak een totaal andere aanblik boden dan de rest van het leger.

Tot de korpsen, die de eerstgenoemde weg hadden bewandeld, behoorden in de eerste plaats de compagnieën vrijwillige jagers van de Hogescholen te Leiden en te Utrecht. Deze hadden

beide de uniform aangenomen van het 1e Bataljon Jagers van het leger. Het enige onderscheid was, dat de leidenaars op de schako een geelkoperen hoorn droegen met een gekroonde W., van het model als voor de Westindische Jagers.

De Utrechtse studenten hadden op de uniformknopen en binnen de krul van de hoorn op de schako de letters C.S., die de afkorting vormden van 'Civis Academicus'.

Bij gebrek aan zwart leerwerk moesten de studentenkorpsen het, zeer tegen hun zin, voorlopig met wit leergoed, van het model als voor de infanterie, stellen.

De Utrechternaren schaften zich later op eigen kosten het zwarte leerwerk aan, zoals blijkt uit een brief, die de vrijwillige jager Costerus op 1 juni 1831 naar huis schreef. 'Hetzelve zal omtrent f 6,- kosten'.

Voor zijn uniform en uitrusting had hij reeds eerder ongeveer f 60,- moeten neertellen, een voor die tijd niet onaanzienlijk bedrag.

De Leidse jagers verwisselden hun witte bandelieren tegen zwarte tijdens de 10-daagse veldtocht, toen zij op 7 augustus te Hasselt beslag wisten te leggen op zwart leerwerk, dat oorspronkelijk bestemd was geweest voor de Garde Civique van die stad. Een niet onvermakelijk verhaal is nog, dat de Leidse heren op een goed moment tijdens de zware marsen op die hete Augustusdagen van 1831 een deel van hun uitrustog, o. a. hun grote tenue-rokken, wegwierpen ten einde hun bepakking te verlichten. De kanonniërs van een hen achterop marcherende batterij artillerie verzamelden echter de langs de weg liggende kledingstukken en voerden deze op hun voertuigen mee. Na de terugkeer in de kantonnementen in Brabant konden de oorspronkelijke eigenaars hun kleding tegen goed geld weer terugkopen.

De Groningse Hogeschool leverde tesamen met het Atheneum van Franeker een compagnie vrijwillige flankeurs ter sterkte van 129 man.

Zij waren gekleed als de flankeurs van de infanterie, maar onderscheidden zich door een koperen schakoplaat in de vorm van een halve zon. In het midden stond in plaats van het regimentsnummer een cirkel met daarin een zwaard en een vijl, kruiselings over elkaar liggend, en daar onder de woorden 'ACADEMIA GRONINGANA'.

In Zeeland waren nog een paar vrijwilligerskorpsen opgericht, waarvan de uniformen nog een zeker verband toonden met die van het leger. Dat was in de eerste plaats de compagnie Vrijwillige Jagers van Zuid-Beveland.

Hun groene rokken met gele lissen op de kraag en gele biezen en hun grijze pantalons, eveneens geel gebiesd, geleken veel op de overeenkomstige kledingstukken van de bataljons Jagers van het leger. Maar daarmee hield dan ook de overeenkomst op, want de Zeeuwen droegen op hun rokken nogal opvallende gele wings en een geheel ander hoofddekseel. Dit was nl, bij hen - misschien wel noodgedwongen - een groene pet met gele uitmonstering, oranje cocarde en een zwartleren klep.

Bij de officieren was de overeenkomst met de uniform van de officieren van de Jagers groter. Zij droegen een groene rok met lange panden; gouden lissen op de kraag en gouden epauletten. Op de pantalon geel of gouden galon.

Als hoofddekseel ziet men een lage schako met een overtrek van zwart wasdoek. Aan de voorzijde een oranje cocarde, een hoorn van verguld metaal en een stormketting van verguld metaal. Op de schako voorts nog een gele bolvormige pompon.

Het tweede zeeuwse korps was er een van vrijwillige jagers te paard, opgericht voor cavaleriediensten in Zeeuws Vlaanderen. De officiële naam luidde: 'Korps Vrijwilligers tot het verrigten van Kavaleriediensten langs de linie van de Kapitalen Dam tot Sluis'.

De uniform was afgeleid van die van onze lichte dragonders: een donkergroene korte rok met kraag en opslagen van dezelfde kleur; groene borstklep. Alles met gele biezen. Verder gele panden en voering en op de linkerschouder een gele nestel; geelmetalen knopen.

De grijze pantalon was op de naden versierd met een geel galon, dat in het midden een zwarte bies vertoonde.

De schako was ongeveer van het model van de Rijdende Artillerie, dus niet het hoge vrijwel cilindrische model van de lichte dragonders. De schako was bekleed met groen laken; met een gele metalen hoorn aan de voorzijde; oranje cocarde; gele band om de bovenrand; gele vangsnieren; groene balvormige pompon en een pluim van hangende zwarte havenveren.

Het leergoed en de handschoenen met stijve kappen waren wit. De bewapening bestond uit een cavaleriesabel en een pistool.

Bij de officieren was het garnituur van de schako, de epauletten en de nestel van goud. Voor hen was het leerwerk zwart met op de patroentasbandelier een verguldmetalen garnituur.

De trompetter was bijzonder fraai uitgedost, nl. ongeveer als de trompetters van het Regiment Lanciers No. 10.

Hij droeg een witte rok met dito kraag, groene puntige opslagen en groene borstklep. Deze beide laatste met witte biezen. Gele nestel, zoals bij de manschappen en groene epauletten met gele tongen.

De grijze pantalon had groene galons met een witte bies in het midden. Ten slotte als hoofddekseel een zwarte kolbak met gele zak, groene bal en staande witte pluim met groene top. Het trompetsnoer is op een litho van Houtman aangegeven als gedeeltelijk groen, gedeeltelijk geel, met groene kwasten. Ook kan men op deze litho duidelijk zien, dat de geelmetalen koppelplaat versierd is met een hoorn.

Een nieuwe trend in de militaire kleding . . .

Bij de overige vrijwillige jagerkorpsen, die van Van Dam en Van Rookmaker, de Koninklijke Jagers, de Groningsche en Noordbrabantsche Vrijwillige Jagers, had men gekozen voor een meer moderne uniformering.

Het voornaamste kledingstuk was niet meer de nauwsluitende rok, maar een ruimzittende jas, die tot de knie reikte.

In de burgermode was voor de dagelijkse dracht de rok ook meer en meer vervangen door een dergelijke jas, een voorloper van wat men omstreeks 1900 de 'geklede jas' noemde.

De hier genoemde korpsen droegen nu een militaire versie hiervan met een staande, meest open kraag. In sommige gevallen was de jas met één, in andere weer met twee rijen knopen op de borst, maar dat was van minder groot belang.

In elk geval was men hiermee de heersende militaire mode vóór vooruit. Eerst na 1840 ziet men in verschillende Europese legers uniformen van dit type verschijnen. In het Nederlandse leger werd, na een enkel experiment, zoals bij de uniformering van Korps Jagers van Cleerens, dat voor de dienst in Oostindië bestemd was en van het Bataljon Jagers van het Limburgsch Bondscontingent, de z.g. 'korte jas' pas in 1855 ingevoerd. Hoewel de vrijwillige jagerkorpsen meer vrijheid genoten bij de aanschaffing van hun kleding, bij de verwerving van allerlei equipmentstukken en wapens, was men toch afhankelijk van het Departement van Oorlog.

Dat dit lang niet altijd van een leien dakje ging, blijkt wel uit de correspondentie van de Majoor E. W. van Dam van Isselt. Gelukkig is diens gehele archief bewaard gebleven, zodat men nu een inzicht kan krijgen van de moeilijkheden, die hij ondervond bij het completeren van de bewapening en uitrusting van zijn korps. Men kan veilig aannemen, dat het bij de overige korpsen niet anders geweest is.

De Jagers van Van Dam droegen volgens de officiële beschrijving een donkergroen 'buis', oftewel jas, met staande open kraag en puntig gesneden opslagen. Op de borst één rij van zeven geelmetalen knopen en op de schouders groene schouderlappen met dito wings. De kraag, opslagen en schouderlappen waren afgezet met gele biezen.

Deze eenvoudige uniform werd gecompleteerd door een grijze pantalon met gele biezen en een grijze mantel, die gerold over de linker schouder gedragen werd.

Het hoofddeksel werd beschreven als een 'gebrandederen pet', een lage schako van pruisisch model, met oranje cocarde, groene band om de onderrand en een geelmetalen hoorn aan de voorzijde.

Het zwarte leergoed bestond uit een kleine patroentas met op het blad een geelkoperen hoorn aan een koppel om het lijf, een bandelier voor de hartsvanger en een ransel met zwarte riemen.

De bewapening bestond uit een buks en een hartsvanger met geelkoperen gevest. Zoals reeds gezegd, verliep de verstrekking van wapens en uitrusting niet zo vlot. Voor zover het zaken betrof, die Van Dam zelf mocht aanschaffen, ging dat nog vrij goed. Op 3 november 1830 verkreeg hij toestemming om jassen te laten aanmaken á f 13,- en grijze pantalons á f 6,- per stuk.

30 november d.a.v. krijgt het Rijksmagazijn te Delft opdracht om 200 ruige ransels te zenden. Het artilleriemagazijn te Dordrecht moest 150 infanteriesabels No 2 leveren. Met de buksen was het aanvankelijk droevig gesteld. De kwaliteit daarvan was uitgesproken slecht. Zo beklagt Van Dam zich in een rapport van 13 april 1831 met de zinsnede: 'De buksen zijn in slechten staat en genoegzaam onbruikbaar.'

Het blijkt dat deze wapens 3 verschillende kalibers hadden, hetgeen natuurlijk allerlei moeilijkheden gaf bij de aanmaak van de benodigde munitie.

Van Dam vond een oplossing door deze in respectievelijk rood, wit en blauw papier te verpakken, zodat verwarring voorkomen kon worden.

Op het laatste moment werden in mei 1831 6 kisten met nieuwe buksen en één met hartsvangers ontvangen, zodat toen het korps, op 24 man na, behoorlijk gewapend kon worden. Aan degenen, die geen nieuw wapen kregen, werden toen de beste van de aanwezige buksen, die van hetzelfde kaliber waren, uitgereikt.

De oorspronkelijk aangeschafte bordpapieren hoofddeksels, de 'petten van pruisisch model', bleken slecht bestand te zijn tegen de regen.

Uit bijzondere fondsen had Van Dam nu een 60-tal nieuwe vilten schako's laten maken bij W. Pauwels in Den Haag. Op 3 maart 1831 schrijft hij nu aan het Departement van Oorlog om toestemming tot het aanmaken van dergelijke schako's voor de rest van zijn compagnie en biedt daarbij aan, dat hij en de luitenants Lans en Verster van Wulverhorst hun 'entree de campagne' daarvoor willen opofferen.

Als man van de praktijk had Van Dam het ook moeilijk met het door de legerleiding uitgereikte blikken veldflessen. Hij keurde deze af omdat 'behalve dat het blinken derzelven niet overeenkomt met het donkere van de kleedmg, zoo maakt het gerammel derzelven het onmogelijk voor de jagers om onopgemerkt door het bosch te gaan, terwijl bij het doen der manoeuvres in den gematigden loop het geluid der flessen het commando verdooft'.

Nadat bovenstaande en nog enkele andere moeilijkheden, dank zij de voortvarendheid en het doorzettingsvermogen van de commandant, opgelost waren, konden de Jagers van Van Dam op 2 augustus 1831 behoorlijk gekleed en gewapend ten strijde trekken.

En nu de overige vrijwillige jagerkorpsen

De Compagnie Noordhollandsche Jagers was eveneens door een oud-officier met een behoorlijke ervaring, de Majoor H. Rookmaker, opgericht.

Ook dit korps had als voornaamste uniformstuk een donkergroene jas aangenomen. Deze had in dit geval 2 rijen gele knopen waarop een hoorn. De uitmonstering bestond uit oranje uitgesneden patjes vóór op de kraag en oranje biezen. Hierbij een groene pantalon met oranje strepen op de zijnaden.

Als hoofddekse diende weer een lage, met zwart gewast doek overtrokken pet met aan de voorzijde een oranje cocarde, lis en knoop en een geelkoperen hoorn met een W. Verder nog een koperen stormketting, bevestigd aan leeuwenkopjes van hetzelfde metaal, een koperen rand om de klep en tenslotte nog een groene bolvormige pompon met een pluim van zwarte hangende haneveren.

Het leergoed was weer zwart, zoals het bij jagers gebruikelijk placht te zijn, en bestond uit een patroontas met een koperen hoorn, gedragen aan een koppel om het lijf. Een bandelier voor de hartsvanger en een ransel van zwart leer of zeildoek, zoals voor de mariniers.

Op verschillende afbeeldingen ziet men aan een smalle riem over de linkerschouder bovendien nog een soort zwarte weitas met een hoorn of de letter W van geel koper op het blad.

Een grijze mantel, die over de schouder gedragen zou moeten worden, blijkt op die afbeeldingen netjes opgerold op de ransel bevestigd te zijn.

De officieren werden onderscheiden door gouden epauletten en een oranje sjerp om het middel. De sjerp werd gedragen onder de brede koppel van zwart verlakt leer met vergulde, rechthoekige koppelplaat, waarop een hoorn.

Zij waren gewapend met een kromme sabel in zwartleren schede en met een garnituur van verguld metaal.

De Compagnie Koninklijke Jagers, opgericht door het Departement van de Opperhoutvesterij op 11 november 1830, was samengesteld uit personeel van dit departement. De kleding, uitrusting en bewapening werden van rijkswege bekostigd.

Ook hier was de jas donkergroen, met één rij knopen op de borst gesloten; een staande, gesloten kraag en puntig gesneden opslagen van dezelfde stof als de jas. Donkergroene schouderlappen met dito wings; gele biezen om de schouderlappen en om de opslagen.

Aan weerszijden van de kraag een tweetal lissen van geel galon. De knopen waren van geel koper met een hoorn, zoals voor de bataljons Jagers van het leger. Donkergrijze pantalon met gele biezen; zwarte slobkousen:

De schako was van het model als voor de infanterie, met oranje cocarde, gele lis en knoop, gele hoorn en groene bal; geen stormbanden.

Het leerwerk was als bij de hiervoor beschreven korpsen. Bewapening met buks en hartsvanger.

De officieren droegen gouden epauletten, gouden lissen op de kraag en een oranje sjerp om het middel.

De sabel 'à la mameluk' en de koppel waren als bij de officieren van de Noordhollandsche Jagers.

De Groningsche Vrijwillige Jagers, naar hun oprichter ook wel de Jagers van Valkenburg genaamd, droegen ongeveer dezelfde uniform als de Koninklijke Jagers. Alleen was de jas hier voorzien van twee rijen van 7 geelkoperen knopen. De kraag was omzet met een geel biesje.

Het hoofddekse was hier de reeds verschillende malen beschreven lage schako van karton, met zwart wasdoek overtrokken.

Het garnituur bestond weer uit een oranje cocarde met geelkoperen lis en knoop, een geelkoperen hoorn en een stormketting, die aan geelkoperen leeuwenkopjes bevestigd was.

De bewapening bestond uit een buks en een sappeurssabel. De patroontas werd voor het lichaam gedragen aan een brede zwarte koppel, waaraan tevens een z.g. 'broek' voor de sappeurssabel was bevestigd.

De officieren waren gekleed en gewapend als die van de Koninklijke Jagers. Op een kleine litho uit de serie van Houtman ziet men dat de officieren een pluim van zwarte hangende haneveren zouden hebben gedragen.

Als laatste in de reeks van vrijwillige jagerkorpsen komt de op 15 januari opgerichte compagnie Noordbrabantsche Jagers. Deze troep was opgericht om de omgeving van 's Hertogenbosch tegen vijandelijke strooptochten te beveiligen en tevens om de inwendige rust in deze vestingstad te handhaven.

Hoewel de compagnie niet met het leger naar het Zuiden getrokken is, heeft zij zich bijzonder nuttig gemaakt achter de linies, die door gebrek aan reservetroepen in de rug slecht beveiligd waren.

Het opmerkelijke van de uniform van dit korps is, dat de kleur van de jas aanmerkelijk lichter groen is dan bij de andere jagerkorpsen. Op de borst gesloten met twee rijen witmetalen knopen, waarop een hoorn; met een oranje staande gesloten kraag; groene, puntige opslagen met oranje biezen; groene schouderlappen met oranje biezen en groene wings, week deze uniform sterk af van die van de andere korpsen.

De rest van de kleding bestond uit een groen mouwvest, een donkergrijze pantalon met oranje biezen en donkergrijze slobkousen.

De lage, met wasdoek overtrokken schako, was ongeveer gelijk aan die van de Jagers van Rookmaker, hier echter met witmetalen garnituur.

Hetzelfde gold voor het leerwerk, terwijl de bewapening hier bestond uit een karabijn met bajonet en een sappeurssabel. De scherpschutters hadden een dubbelloops jachtgeweer en een hartsvanger.

De officieren droegen uiteraard zilveren epauletten en zilveren garnituur op de schako. De prentjes uit de serie Houtman tonen ons, dat de officieren de bovenste 2 of 3 knopen van de jas plachten open te laten en de panden terug te slaan, zodat de oranje voering hun uniform een extra fleurige aanblik gaf.

Hoewel er ten noorden van de grote rivieren nog enkele korpsen, zoals de vrijwillige Artillerie te 's-Gravenhage en de rustbewaarders in de grote steden opgericht werden, kunnen wij met het bovenstaande onze schets van de mannen van 1831 besluiten.